

ANALYYSI

PARAS, HUONONIN VAI MOLEMPIA?

– SUOMI KANSAINVÄLISISSÄ
KILPAILUKYKYVERTAILUISSA

MAURI KOTAMÄKI

MARRASKUU 2019

KESKUS-
KAUPPAKAMARI

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	3
2. SUOMEN SIIJOITUS KILPAILUKYKYVERTAILUISSA	5
2.1. WEF MITTAA RAKENTEELLISIA TEKIJÖITÄ	5
2.2. IMD HUOMIOI KUSTANNUSKILPAILUKYVYN	10
2.3. OECD ANTAA SUOMELLE VIISI SUOSITUSTA	14
2.4. IMF ON HUOLISSAAN SUOMEN TYÖMARKKINOISTA	15
2.5. EU SUOSITTAA UUDISTUKSIA JA ASETTAA TAVOITTEITA	16
2.6. TYÖMARKKINOIDEN JOUSTAVUUSINDEKSI	16
2.7. LUOTTOLUOKITTAJAT	17
2.7.1. FITCH RATINGS	17
2.7.2. MOODY'S	18
2.7.3. STANDARD & POOR'S	18
3. KUSTANNUSKILPAILUKYKY OSANA KILPAILUKYVYN KOKONAISUUTTA	19
4. YHTEENVETO	25
VIITTEET	27

I. JOHDANTO

Usein kuulee sanottavan, että Suomen tulisi parantaa kilpailukykyään. Mutta miksi näin sanotaan? Miksi kilpailukyky on niin olennaista, kun sen väitetään olevan? Kilpailukyky ei suinkaan ole itseisarvo, mutta sen välillinen arvo on merkittävä.

Kilpailukykyyn liittyy joskus negatiivinen konnotaatio. Suomen kielessähän kilpailu on yleensä kilpailua jotain vastaan, jolloin vain yksi voi voittaa ja muut häviävät. Mutta analogia ei päde kansantalouksien tapauksessa – kaikki voivat voittaa samanaikaisesti eli kaikki voivat olla kilpailukykyisiä samaan aikaan. Asia käy selväksi, kun ajatellaan ihmisten välistä kansainvälistä yhteistyötä kansainvälisen kaupan muodossa.

Juomme chileläisiä viinejä, ajamme japanilaisilla autoilla, teollisuutemme käyttää kiinalaisia komponentteja ja seuraamme yhdysvaltalaista viihdettä. Jopa perisuomalaisen karjalanpiirakan riisi on tuontitavaraa. Maiden vauraus ja hyvinvointi perustuu pitkälti kansainväliseen kauppaan. Alueet erikoistuvat ja harjaantuvat ja näin töidemme hedelmiä vaihtamalla kaikki voivat voittaa samanaikaisesti.

Toki maat kilpailevat myös keskenään kansainvälisillä markkinoilla eikä siten esimerkiksi kustannuskilpailukyky ole merkityksetön asia. Maiden välinen kilpailu muokkaa ajan kuluessa kansallisvaltioiden elinkeinorakenteita ja ohjaa maita erikoistumaan ja uudelleenerikoistumaan tekijöihin, jossa ne ovat hyviä.

Rakkaalla lapsella on monta nimeä ja kilpailukyvyllä monta määritelmää. Jotta kilpailukyvyistä pystyttäisiin keskustelemaan analyttisesti, on pysähdyttävä pohtimaan sen määritelmää. Hieman karkeistaen kilpailukyvyyn voi määritellä joko *tuottavuuden* tai *hyvinvoinnin* kautta. Taloustieteilijälle hyvinvointia painottava kilpailukyvyyn määritelmä tulee luonnostaan.

MÄÄRITELMÄ 1:

Yhteiskunnan kilpailukyky on sitä parempi, mitä korkeamman hyvinvoinnin tason se pystyy jäsenilleen mahdollistamaan.

Tämän määritelmän mukaan hyvinvoiva yhteiskunta on myös kilpailukykyinen yhteiskunta, mutta toisaalta kilpailukykyinen yhteiskunta on hyvinvoiva yhteiskunta. Tämä määritelmä on syytä pitää mielessä myös tätä analyysiä lukiessa.

Hyvinvointi on kuitenkin melko abstrakti, mutta myös kiistanalainen käsite. Utilitaristi joutuu pohtimaan hyvinvointia hyötyfunktion kautta ja hyötyfunktion muodon valinta on puolestaan implisiittisesti tai eksplisiittisesti arvovalinta.

Kilpailukyky on mahdollista määritellä myös toisella tavalla.

MÄÄRITELMÄ 2:

Kilpailukyky on instituutioiden, politiikan ja muiden tekijöiden joukko, joka määrittää yhteiskunnan tuottavuuden.

On siis mahdollista määritellä kilpailukyky tuottavuuden kautta. Se ei kuitenkaan ole välttämättä ristiriidassa ensimmäisen kilpailukykyyn määritelmän kanssa. Tuottavuuden kasvu on nimittäin talouskasvun ja tulotason kasvun keskeinen ajuri ja tulotason kasvu taas on yhteydessä ihmisten hyvinvointiin. Esimerkiksi eri tavoin määriteltyjen hyvinvoinnin mittojen, kuten itseraportoidun onnellisuuden, kanssa parhaiten kuitenkin korreloi bruttokansantuote¹. Hieman yksinkertaistaen voidaan todeta, että raha ei tee onnelliseksi, mutta se mahdollistaa elämän, joka edesauttaa pyrkimystä onnellisuuteen. Tällaisia onnellisuutta lisääviä tekijöitä ovat esimerkiksi terveydentila ja oikeus omaan mielipiteeseen.

Tässä analyysissä tarkastellaan kansainvälisiä kilpailukykyvertailuja. Miksi kilpailukykyvertailut ovat hyödyllisiä? Ne auttavat kansalaisia ja päättäjiä ymmärtämään, mihin osa-alueisiin yhteiskunnan olisi syytä kiinnittää huomiota. Ne kertovat omalla karkealla kielellään siitä, mitkä asiat ovat hyvin kansantaloudessa, mitkä ovat meille mahdollisia kilpailuetuja ja minkä tekijöiden osalta olisi parannettavaa.

Kilpailukykyvertailut auttavat myös ymmärtämään yhteiskuntien kehitystä ajassa. Maailman talousfoorumi WEF:n vertailussa Suomi oli vielä vuonna 2004 maailman kilpailukykyisin maa, mutta vuonna 2019 olimme sijalla 11. Kuinka tähän kehitykseen tulisi suhtautua? Voimmeko kenties oppia kehityksen suunnasta jotain hyödyllistä? Tässä

1 Ks. esim. Stevenson ja Wolfers (2008)

analyysissä käymme läpi erilaisia kilpailukykyvertailuita ja maa-arvioita Suomesta ja yritämme koota kokonaiskuvaa oppiaksemme, kuinka Suomi voisi olla entistä kilpailukykyisempi ja siis parempi yhteiskunta aivan kaikille tulevaisuudessa.

Tämän analyysin sisältö on seuraavanlainen. Toisessa luvussa luodaan katsaus Suomea arvioivien instituutioiden viimeisimpiin analyysihin. Käydään läpi *Maailman talousfoorum*in WEF:n sekä *Instute for Management Development* eli IMD:n kilpailukykyvertailut. Lisäksi tarkastellaan maaraportteja ja niiden analyysijä ja neuvoja seuraavilta instituutioilta: OECD, IMF, Euroopan Komissio, LFMI, Fitch, Moody's ja Standard & Poor's. Kolmannessa luvussa käsitellään yhtä osaa kokonaiskilpailukykyvystä – kustannuskilpailukykyä. Neljäs luku on yhteenveto.

2. SUOMEN SIOJITUS KILPAILUKYKYVERTAILUISSA

Kansainväliset instituutiot katsovat maiden kilpailukykyä omista ja siten hieman eri näkökulmista. Seuraavassa luodaan katsaus eri instituutioiden analyysihin Suomen kilpailukykyvystä.

2.1. WEF MITTAA RAKENTEELLISIA TEKIJÖITÄ

Maailman talousfoorumi eli WEF on yksi tunnetuimmista kansainvälisistä instituuteista, joka arvioi maiden välistä kilpailukykyä. WEF:n metodologia lähtee siitä, että talouskasvu on hyvinvoinnin keskeisin ajuri ja tuottavuuskasvu puolestaan on pitkän aikavälin talouskasvun ajuri. Ja kuten aiemmin todettiin, näin kilpailukyky voidaan mieltää pitkälti tuottavuuden kanssa korreloituneena muuttujana.

On myös tärkeä huomata, että kaikki maat voivat samanaikaisesti parantaa tuottavuuttaan ja siten voidaan todeta, että kaikkien maiden kilpailukyky voi samanaikaisesti kasvaa – kilpailukykyyn parantaminen ei siis ole nollasummapieliä vaan varsinkin pitkällä aikavälillä kaikkia hyödyntävää toimintaa. WEF:n raportti kuvaa yhden tyyppiesimerkin: koulutustason kasvattaminen yhdessä maassa ei alenna koulutustasoa toisessa maassa tai korruption kitkeminen ei lisää korruptiota muissa maissa – kansallinen kilpailukyky on siten helposti yhteensovitettavissa kansainvälisen yhteistyön kanssa.

WEF:n kilpailukykymittari koostuu 103 indikaattorista. Näistä 56 indikaattoria pohjaa julkisiin tilastoihin, joita eri kansainväliset instituutiot julkaisevat. Tyyppiesimerkkejä ovat lehdistön vapausindeksi tai T&K-menojen kokonaismäärä. On kuitenkin olemassa iso joukko tekijöitä, joista ei löydy kansainvälisesti vertailukelpoista aineistoa. Sen vuoksi kilpailukykymittaria täydennetään vuosittain toteutettavalla kyselytutkimuksella, jonka

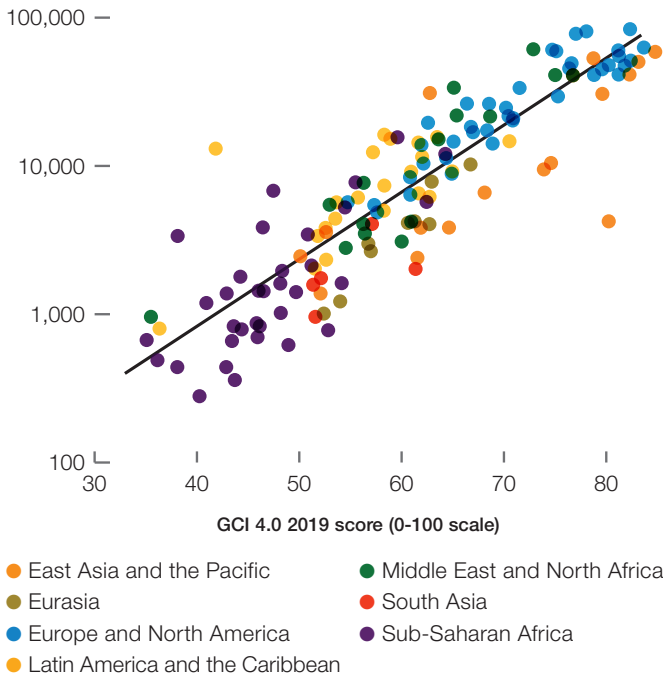
toteutuksesta Suomessa on vastannut Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA. Kyselytutkimuksesta poimittuja muuttujia on 47.

Edellä mainitut 103 indikaattoria on poimittu neljän periaatteen mukaisesti. *Ensiksi* ja aivan ilmeisesti indikaattorin tulee kuvata kyseessä olevaa asiakokonaisuutta riittävästi – sen tulee siis olla relevantti kuvattavan asian tai ilmiön suhteen. *Toiseksi* ulkoisen tilastomuuttujan on oltava luotetusta lähteestä, jonka aineistonkeruu täyttää asetetut laatuvaatimukset. *Kolmanneksi* tilastomuuttuja tulee olla sellainen, jota tullaan päivittämään tulevaisuudessakin. Näin varmistetaan vertailukelpoisen indeksin ylläpitäminen tulevaisuudessakin. *Viimeiseksi* aineiston pitää kattaa vähintään 75 prosenttia kaikista kansantalouksista, joita vertailussa on mukana. Kaikkia aineistotietoja kaikille maille ei ole saatavilla, jolloin tiedot joudutaan imputoimaan joko regressiomenetelmiä hyödyntäen tai hyödyntäen läheisten verrokkimaiden tilannetta.

KUVIO 1

Lähde: WEF (2019), kuvio 1.2, sivu 3.

GNI per capita, 2018 (US\$, log scale)

WEF:n kilpailukykyraportin tulosten mukaan Singapore on maailman kilpailukykyisin kansantalous, toiseksi sijoittuu Yhdysvallat ja kolmantena on Hong Kong. Kuviosta 1 nähdään, että WEF:n raportissa Eurooppa ja Pohjois-Amerikka ovat pitkälti vallanneet parhaat sijat, kun taas Saharan eteläpuolinen Afrikka hallitsee viimeisiä sijoja. Viimeiseksi vertailussa sijoittuu Tsad, jossa esimerkiksi vain 6,5 prosenttia väestöstä on Internetin käyttäjiä, elinajanodote on vähän yli 51 vuotta ja kansalaiset käyvät koulua keskimäärin 2,3 vuotta. Maiden väliset erot ovat suuria.

Kuinka Suomi ja muut Pohjoismaat sijoittuvat WEF:n kilpailukykyraportissa? Kohtalaisen hyvin. Rakenteellisemman mallin puutteessa on kuitenkin vaikea sanoa, mitä WEF:n metodologia kokonaisuudessaan tarkoittaa. Toisin sanoin on vaikea tulkita esimerkiksi 11. sijoittuneen Suomen ja 13. sijoittuneen Taiwanin eroja pelkän kokonaissijoituksen perusteella. Siksi on hyödyllistä perehtyä tarkemmin 12 erilliseen pilariin ja 103 indikaattoriin, joista pilarit rakentuvat.

WEF:n kilpailukykyvertailun 12 pilaria käyvät ilmi taulukosta 1. Suomen sijoitus on maailman huippua instituutioiden (1.), makrotaloudellisen vakauden (1.) sekä tietojen ja taitojen (2.) ja rahoitusjärjestelmän pilareissa (5.). Sen sijaan parantamisen varaa olisi kotimarkkinoiden koon (60.), infrastruktuurin (22.), terveyden (27.) ja työmarkkinoiden (17.) pilareissa. Käydään seuraavaksi Suomen osalta läpi edellä mainitut neljä parasta ja huonointa kategoriaa.

TAULUKKO 1 POHJOISMAIDEN SIOITUS WEF:N KILPAILUKYKYVERTAILUSSA.

Lähde: WEF (2019).

YHTEENSÄ	INSTITUUTIOT	INFRASTRUKTUURI	ICT	MAKROTALOUDELLI- NEN VAKAUS	TERVEYS	TIEDOT JA TAIOT	HYÖDYKEMARK- KINAT	TYÖMARKKINAT	RAHOITUSJÄRJES- TELMÄ	KOTIMARKKINAN SUURUUS	YRITYSSEKTORIN DYNAAMISUUS	INNOVATIIVISUUS
SUOMI												
11	1	22	13	1	27	2	15	17	5	60	7	12
RUOTSI												
8	10	19	4	1	11	7	16	22	8	40	6	5
TANSKA												
10	7	15	9	1	29	3	12	3	11	55	3	11
NORJA												
17	8	44	10	1	20	6	36	13	20	50	11	20

Kotimarkkinan suuruus on tekijä, johon noin 5,5 miljoonan ihmisen Suomen on vaikea vaikuttaa. Se nimittäin koostuu kahdesta muuttujasta; bruttokansantuotteesta ja tuonnin BKT-suhteesta. Kiina saa parhaat pisteet tästä kategoriasta.

Sen sijaan **infrastruktuurin** muutoksen avaimet ovat omassa käsissämme. Suomen sijoitus on 22., kun Singapore saa parhaat pisteet. Maantieteellisesti erilaisten maiden kuten Singaporen ja Suomen vertailu on toki epäreilua, mutta se ei muuta sitä tosiasiaa, että Singaporella on tässä kategoriassa Suomeen nähden kilpailuetu. Infrastruktuurin alakategorioita tarkastelemalla huomataan esimerkiksi, että junien palvelu toimii Suomessa tehokkaasti, mutta rataverkko ei ole erityisen tiivis pinta-alan suhteutettuna. Kategoriasta käy myös ilmi, että Suomen saavutettavuus meriteitse voisi olla parempikin.

TAULUKKO 2 SUOMEN MENESTYS INFRASTRUKTUURIPILARIN INDIKAATTOREIDEN SUHTEEN.

Lähde: WEF (2019).

INDEX COMPONENT	VALUE	SCORE	RANK/141	BEST PERFORMER	
2nd pillar: Infrastructure 0-100	-	83.4	↑	22	Singapore
Transport infrastructure 0-100	-	67.2	↑	27	Singapore
2.01 Road connective 0-100 (best)	91.6	91.6	↑	19	Multiple (3)
2.02 Quality of road infrastructure 1-7 (best)	19.5	71.0	↓	23	Singapore
2.03 Railroad density km/1.000 km (2)	5.3	48.7	↑	42	Multiple (24)
2.04 Efficient of train services 1-7 (best)	5.5	75.6	↑	7	Japan
2.05 Airport connectivity score	82,578.9	59.4	=	46	Multiple (8)
2.06 Efficient of airport services 1-7 (best)	6.3	88.3	↑	4	Singapore
2.07 Liner shipping connectivity 0-100 (best)	13.4	13.4	↑	75	Multiple (5)
2.08 Efficient of seaport services 1-7 (best)	6.4	89.5	↑	3	Singapore
Utility infrastructure 0-100	-	99.8	↑	2	Iceland
2.09 Electricity access % of population	100.0	100.0	=	2	Multiple (67)
2.10 Electricity supply quality % of output	3.1	100.0	=	6	Multiple (10)
2.11 Exposure to unsafe drinking water % of population	0.2	100.0	=	4	Multiple (28)
2.12 Reliability of water supply 1-7 (best)	6.9	98.4	↑	3	Iceland

Terveys-kategoria koostuu vain yhdestä muuttujasta: terveiden elinvuosien odotetusta määrästä. Suomessa terveitä elinvuosia on odotusarvoisesti 69,8.

Viimeisenä Suomen **työmarkkinoiden pilari** on mielenkiintoinen sekoitus hyviä ja huonoja sijoituksia. Huonojen sijoitusten kohdalla huomio kiinnittyy erityisesti työllistämisen kynnykseen (sijoitus 97.), palkanasetannan joustavuuteen (139), ulkomaisen työvoiman palkkaamisen helppouteen (89.), työvoiman alueelliseen liikkuvuuteen (109.) ja työn verotukseen (104.). On helppo vetää johtopäätös, että työmarkkinoiden toiminta voisi olla joustavampaakin. Sen sijaan hyvin Suomi sijoittuu työntekijöiden oikeuksissa (6.), ammattitaitoisessa johtamisessa (1.) sekä naisten työmarkkinaosallisuudessa (6.).

TAULUKKO 3 SUOMEN MENESTYS TYÖMARKKINAPILARIN INDIKAATTOREIDEN SUHTEEN.

Lähde: WEF (2019).

INDEX COMPONENT	VALUE	SCORE	RANK/141	BEST PERFORMER	
8th pillar: Labour market 0-100	-	71.5	↑	17	Singapore
Flexibility 0-100	-	61.9	↑	44	Singapore
8.01 Redundancy costs <i>weeks of salary</i>	10.1	87.3	↑	30	Multiple (8)
8.02 Hiring and firing practices 1-7 (best)	3.6	43.2	↑	97	Hong Kong SAR
8.03 Cooperation in labour-employer relations 1-7 (best)	5.3	71.8	↑	18	Singapore
8.04 Flexibility of wage determination 1-7 (best)	2.7	28.0	↑	139	Estonia
8.05 Active labour market policies 1-7 (best)	5.2	69.5	↑	9	Switzerland
8.06 Workers' rights 0-100 (best)	97.0	97.0	↓	6	Multiple (2)
8.07 Ease of hiring foreign labour 1-7 (best)	3.9	48.4	↓	89	Albania
8.08 Internal labour mobility 1-7 (best)	4.0	50.5	↑	109	United States
Meritocracy and incentivization 0-100	-	81.1	↑	10	Denmark
8.09 Reliance on professional management 1-7 (best)	6.2	86.6	↓	1	Finland
8.10 Pay and productivity 1-7 (best)	4.7	61.6	↑	23	Hong Kong SAR
8.11 Ratio of wage and salaried female workers to male workers %	0.99	98.1	↓	6	Multiple (4)
8.12 Labour tax rate %	23.9	77.9	↑	104	Multiple (24)

WEF:n kilpailukykyvertailun mukaan Suomen **instituutiot** ovat maailman toimivimmat; esimerkiksi järjestäytynyt rikollisuus on vähäistä (sijoitus 1.), poliisiin voi luottaa (1.) ja omaisuudensuoja on vahva (1.).

Makrotaloudellisen vakauden pilari on rakenteeltaan yksinkertainen, mutta yhtä kaikki Suomi saa ensimmäisen sijoituksen yhdessä 32 muun maan kanssa. WEF:n vertailussa makrotaloudellista vakautta edistää vakaa inflaatio sekä maltillinen julkisen velan kasvuvauhti.

Rahoitusjärjestelmän toimivuudessa Suomen sijoitus on viides. Erityisesti pienten -ja keski suurten yritysten rahoituksen saatavuus sekä pankkijärjestelmän kestävyys ovat tekijöitä, joissa Suomi loistaa.

Lopuksi **tietojen ja taitojen** pilarissa, jossa Suomi on ollut perinteisesti ensimmäinen, Suomen sijoitus tippuu nyt toiseksi. Suomi menestyy hyvin esimerkiksi yritysten investoinneissa henkilöstönsä osaamiseen (2.), toiselta asteelta tai yliopistosta valmistuneiden taitotasossa (2.), aktiiviväestön digitaalisissa tietotaidoissa (1.) ja opettajien kriittisessä ajattelussa (1.). Huolta herättää peruskoulun keho oppilas-opettaja -suhde, jossa Suomen sijoitus on vasta 36.

TALUKKO 4 SUOMEN MENESTYS TIETOJEN JA TAITOJEN PILARIN INDIKAATTOREIDEN SUHTEEN.

Lähde: WEF (2019).

INDEX COMPONENT	VALUE	SCORE	RANK/141	BEST PERFORMER	
6th pillar: Skills 0-100	-	85.7	↓	2	Switzerland
Current workforce 0-100	-	79.4	↓	5	Switzerland
6.01 Mean years of schooling <i>years</i>	12.4	82.9	↓	21	Germany
Skills of current workforce 0-100	-	75.8	↑	2	Switzerland
6.02 Extent of staff training 1-7 (best)	5.5	75.3	↑	2	Switzerland
6.03 Quality of vocational training 1-7 (best)	5.6	76.4	↑	5	Switzerland
6.04 Skillset of graduates 1-7 (best)	5.6	77.0	↑	2	Switzerland
6.05 Digital skills among active population 1-7 (best)	5.8	80.5	↑	1	Finland
6.06 Ease of finding skilled employees 0-7 (best)	5.2	70.0	↓	5	United States
Future workforce 0-100	-	92.0	↑	3	Denmark
6.07 School year expectancy <i>years</i>	19.3	100.0	=	3	Multiple (11)
Skills of future workforce 0-100	-	84.0	↑	4	Denmark
6.08 Critical thinking in teaching 1-7 (best)	5.6	76.4	↑	1	Finland
6.09 Pupil-to-teacher ratio in primary education <i>ratio</i>	13.3	91.7	=	36	Multiple (5)

2.2. IMD HUOMIOI KUSTANNUSKILPAILUKYVYN

Institute for Management Development IMD on julkaissut jo yli 25 vuotta kilpailukykykyselytystään. Viimeisimmässä eli vuoden 2019 selvityksessä oli mukana 63 maata. IMD:n selvitys perustuu noin 340 eri kriteeriin, joista noin kolmannes perustuu erikseen jokaisesta maasta kerättävään kyselyaineistoon ja kaksi kolmannesta kansainvälisesti vertailukelpoiseen tilastodataan.

IMD:n kilpailukykyvertailu lähtee siitä olettamasta, että hyvinvointi syntyy yrityksissä. Vertailu arvioi maiden järjestelmiä yritysten arvonluonnin mahdollistajana pitkällä aikavälillä. IMD alleviivaa sitä, ettei kilpailukykyä voi redusoida pelkästään kokonais-tuotantoon tai tuottavuuteen, koska yritykset joutuvat toimimaan huomioiden myös poliittiset, sosiaaliset ja kulttuuriset ulottuvuudet.

Tulosten mukaan Suomi menestyy muihin Pohjoismaihin verrattuna heikoiten, mutta sijoittuu kuitenkin maiden parhaimpaan neljännekseen (15/63). Singapore saa parhaat pisteet, Hong Kong toiseksi parhaat ja kolmanneksi sijoittuu Yhdysvallat. IMD:n vertailusta käy ilmi, että nimenomaan taloudelliset seikat dominoivat tuloksia; Yhdistyneet arabiemiirikunnat sijoittuu viidenneksi ja Kiina on sijalla 14.

TAULUKKO 5 POHJOISMAIDEN MENESTYS IMD:N KILPAILUKYKYVERTAILUSSA VUONNA 2019.

Lähde: IMD (2019).

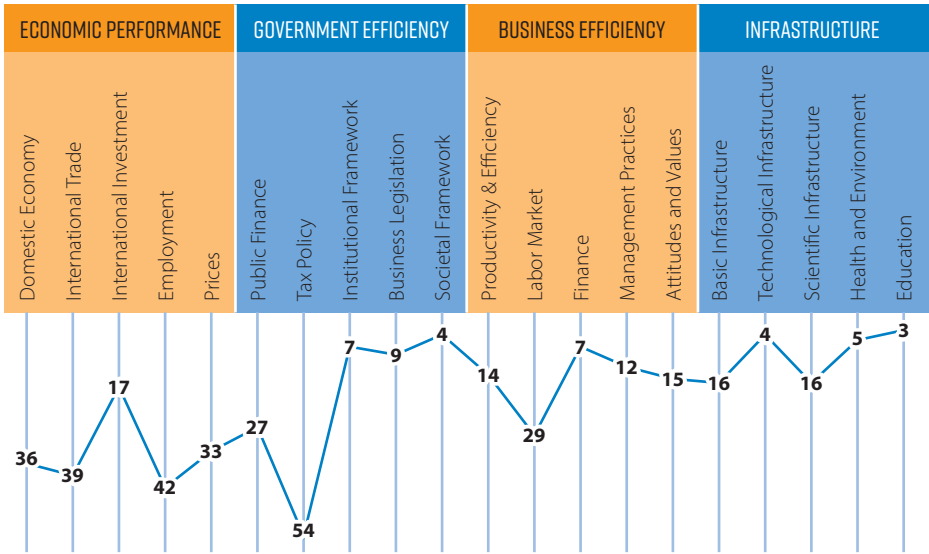
	KOKONAIS-SIJOITUS	TALOUDELLINEN KEHITYS	JULKISEN HALLINNON TEHOKKUUS	ELINKEINO-ELÄMÄN TOIMINTAKYKY	INFRA-STRUKTUURI
TANSKA	8	26	6	7	3
RUOTSI	9	21	16	6	4
NORJA	11	32	7	8	7
SUOMI	15	35	17	13	5

Taulukosta 5 käy ilmi, että kokonaisuus jakautuu neljään osa-alueeseen ja osa-alueet edelleen jokainen viiteen alakohtaan. Jaottelu, sekä Suomen sijoitus kussakin alakohtassa on piirretty kuvioon 2. Taloudellisen kehityksen osa-alueella Suomi pärjää kauttaaltaan jokseenkin huonosti. Muiden tekijöiden alakohtista erityisesti **julkisen talouden tila, veropolitiikka** sekä **työmarkkinat** nousevat esille negatiivisessa valossa. Julkisen talouden tila mittaa julkisen talouden tasapainoa eri näkökulmista, veropolitiikka taas verotuksen kireyttä ja veronkiertoa ja työmarkkinat puolestaan jakautuu kustannuksia, työelämää ja työvoiman saatavuutta mittaaviin tekijöihin.

Parhaiten suomi menestyy infrastruktuurin osa-alueella, joka ei itse asiassa mittaa pelkästään liikkumiseen ja logistiikkaan liittyviä asioita (kuten WEF:n raportissa) vaan infrastruktuuria laajemmin. Perusinfrastruktuuri pitää sisällään maantieteeseen, liikkumiseen ja väestöön liittyviä tekijöitä ja siinä tekijässä Suomen sijoitus on 16. Paras sijoitus tulee koulutuksen alakohtasta, joka pitää sisällään koulutukseen liittyviä tekijöitä, kuten esimerkiksi julkisten koulutusmenojen BKT-suhteen ja Pisa-testien tulokset.

KUVIO 2 SUOMEN MENESTYS IMD:N RAPORTIN MUKAAN ALAKOHDITTAIN.

Lähde: IMD (2019).

Suomen heikkoudet ja vahvuudet osa-alueittain on vielä raportoitu taulukkoon 6. Taulukkoon on myös kuvattu se mittari, jolla kyseistä alakohtaa mitataan.

Taulukosta 6 huomataan, että kaikista huonoimmat sijoitukset Suomi saa kohdista, jotka on mitattu kovalla datalla ja ovat siten maakohtaisesti vertailukelpoisia. Sen sijaan vahvuuksien kohdalla moni kohta identifioidu IMD:n keräämän kyselyn kautta, kuten esimerkiksi harmaa talous² tai saasteongelmien mittaaminen³.

2 Kysymys: Parallel (black-market, unrecorded) economy does not impair economic development.
 3 Kysymys: Pollution problems do not seriously affect your economy.

TAULUKKO 6 SUOMEN VAHVUUDET JA HEIKKOUEDET OSA-ALUEITTAIN IMD:N RAPORTISSA.

Lähde: IMD (2019) ja Kaitila (2019).

VAHVUUDET ▲			HEIKKOUEDET ▼		
TALOUDELLINEN KEHITYS	SIJOITUS	MITTARI	TALOUDELLINEN KEHITYS	SIJOITUS	MITTARI
Suorat investoinnit Suomeen	8	Bkt-osuus	Polttoaineiden hinnat	54	E95, euroa/litra
Suorat investoinnit ulkomaille	8	Bkt-osuus	Turismi	51	Bkt-osuus
Bkt per asukas	14	Bkt per asukas	Työttömyysaste	44	Työttömyysaste
JULKISEN TALOUDEN TEHOKKUUS	SIJOITUS	MITTARI	JULKISEN TALOUDEN TEHOKKUUS	SIJOITUS	MITTARI
Eroraha	1	Kuinka monen viikon palkka	Efektiivinen ansiotulo-veroaste	60	Prosenttia tuloista
Harmaa talous	1	Kysely	Kokonaisverotulot	59	Bkt-osuus
Läpinäkyvyys	1	Kysely	Kulutus-veroaste	56	Yleinen arvonnalisäverokanta
ELINKEINO-ELÄMÄN TOIMINTAKYKY	SIJOITUS	MITTARI	ELINKEINO-ELÄMÄN TOIMINTAKYKY	SIJOITUS	MITTARI
Kirjanpito-käytännöt	1	Kysely	Palkkataso	51	Teollisuuden tuntikohtainen työvoimakustannus
Osakkeenomistajan oikeudet	1	Kysely	Työtunnit	50	Keskimääräiset työtunnit vuodessa
Sääntelyn ja määräysten noudattaminen	4	Kysely	Palvelualojen palkkataso	44	Bruttotulo
INFRA-STRUKTUURI	SIJOITUS	MITTARI	INFRASTRUKTUURI	SIJOITUS	MITTARI
Altistuminen pienhiukkaspäästöille	1	Keskimääräinen altistus PM2.5, mg/m ³	Väestöllinen huoltosuhte	58	Väestöllinen huoltosuhte
Saasteongelmat	1	Kysely	Investoinnit tietoliikenteeseen	52	Bkt-osuus
Peruskoulu	1	Kysely	Väestönkasvu	47	Prosenttimuutos

IMD ei tee pelkästään kilpailukykyvertailua, vaan antaa oman arvionsa kunkin maan haasteista. Vuonna 2019 Suomelle identifoidut haasteet olivat:

1. Tehostaa asuntomarkkinoiden ja koulutusjärjestelmän toimintaa rakenteellisen työttömyyden alentamiseksi.
2. Uudistaa sosiaaliturvajärjestelmää työn tekemisen kannusteiden parantamiseksi.
3. Tukea T&K-toimintaa elinkeinoelämän kilpailullisuuden parantamiseksi.
4. Toteuttaa terveydenhuollon reformi ikääntymisestä johtuvien menojen kasvun patoamiseksi.
5. Löytää palkkaratkaisu, joka tukee vientisektorin hintakilpailukykyä

2.3. OECD ANTAA SUOMELLE VIISI SUOSITUSTA

OECD seuraa Suomen taloutta sekä talouskatsausten (OECD, 2018) että muunlaisten talouden rakenteita tarkastelevien julkaisujen muodossa (ks. esim. OECD, 2016). Lisäksi OECD ylläpitää kaikille jäsenmaillensa eräänlaista listaa, jossa julkaistaan suositukset tärkeimmistä ja prioriteettilistalla korkealla olevista politiikkatoimista. Viimeisimmät maakohtainen suositus annettiin vuonna 2019 (OECD, 2019).

Suomen kohdalla OECD (2019) kiinnittää huomiota neljään asiakokonaisuuteen antaen kustakin yleistasoisen suosituksensa.

Ensinnäkin Suomen tulisi purkaa hidasteet naisten työmarkkinaosallistumiselle. Suosituksen mukaan Suomen tulisi lyhentää perhevapaiden kokonaiskestoa, jotta lapset osallistuisivat enemmän varhaiskasvatukseen ja vanhempien kannustimet kokoaikatyöhön parantuisivat.

Toiseksi kuljetuksen ja rakentamisen toimialoilla tulisi edelleen avata ja edistää kilpailua. Liikenteen ja kuljetusten toimialalla lakihankkeita on jo tehty⁴, ja OECD suosittaa Suomen keskittyvän jo tehtyjen päätösten käyttöön ottoon. Rakentamisessa tulisi suoraviivaistaa ja selkeyttää sääntelyä.

Kolmanneksi kuntasektorin tuottavuutta tulisi pystyä nostamaan, jotta ikääntyvän Suomen palvelulupaus pystytään pitämään. Erityisesti OECD kiinnittää huomiota sosi-aali- ja terveyspalveluiden uudistukseen. Kilpailua tulisi lisätä siellä, missä väestöpohja ja muut reunaehdot sen mahdollistavat.

Neljänneksi verojärjestelmää olisi pystyttävä uudistamaan ympäristöystävällisempään ja inklusiivisempaan suuntaan. OECD huomauttaa, että verokiila Suomessa on korkea, alennetut ALV-verokannat vähentävät verotuloja ja jotkut yritystuet ovat ympäristön kannalta haitallisia. Suositus siis on: työn verotuksen keventäminen, kiinteän omaisuus-

4 Liikennelaki, Laki liikenteen palveluista ja raideliikenteen avautuminen.

den ja ympäristöverojen verotuksen kiristäminen, kulutusverokannan laajentaminen sekä alennettujen ALV-kantojen, asuntojen korkovähennyksen ja ympäristölle haitallisten tukiaisten *asteittainen* poistaminen.

Viidenneksi ja viimeisenä OECD suosittaa sosiaaliturvareformia, joka parantaisi työn tekemisen kannustimia. Työkäisen väestön etuudet tulisi yhdenmukaistaa ja osin yhdistää. Lisäksi hallinnollinen epävarmuus tulisi minimoida etuuskien määrän ja maksuajan kohdan suhteen.

2.4. IMF ON HUOLISSAAN SUOMEN TYÖMARKKINOISTA

Kansainvälinen valuuttarahasto IMF on julkaissut viimeisimmän maakatsauksensa Suomesta tammikuussa 2019 (IMF, 2019). IMF:n asiantuntijat analysoivat Suomen kansantalouden tilanteen ja kävivät kahdenvälisiä keskusteluja suomalaisten asiantuntijoiden kanssa, joiden pohjalta raportti ja sen suositukset valmisteltiin.

IMF raportissaan kiinnittää erityistä huomiota Suomen tuottavuuskehitykseen sekä työmarkkinoiden toimintaan. IMF huomauttaa, että työttömyysaste on pysynyt itsepin-taisesti korkealla tasolla, vaikka osassa maata on enemmän avoimia työpaikkoja kuin koskaan ennen ja talouskasvu on ollut voimakasta. Samaan hengenvetoon IMF toteaa työvoiman vähäisen alueellisen liikkuvuuden olevan merkittävä työmarkkinoiden toimintaa hidastava tekijä. Myös työteon kannustimia pystyisi IMF:n mukaan edelleen parantamaan.

IMF:n asiantuntijat painottavat rakenteellisten uudistusten tarvetta – erityisesti työmarkkinoilla *niiden dynaamisuutta lisäten samalla pitäen huolta turvaverkon riittävydestä*. Käytännössä IMF nostaa esiin yritystason *palkkajoustavuuden* sekä työttömyysturvan kehittämisen työttömyysjaksoja lyhentävään suuntaan. Tarvetta olisi myös erilaisille tavoille lisätä *alueellista liikkuvuutta* sekä tehdä infrastruktuuri-investointeja.

Suomen ikäsidonnaisten menojen odotetaan kasvavan tulevaisuudessa ja siksi IMF kehottaa Suomea olemaan fiskaalisesti konservatiivinen ts. IMF pitää tärkeänä maltillista valtion budjetin kiristämistä sekä julkisen sektorin tuottavuuden kasvattamista erityisesti SoTe-sektorilla.

Pankkisektori Suomessa on vakaa, mutta se on kasvanut merkittävästi johtuen Nordean pääkonttorin siirtymisestä Suomeen. IMF:n mukaan myös valvonnan olisi pysyttävä sektorin laajenemisen perässä. Asuntomarkkinoiden hintataso on kehittynyt maltillisesti, mutta kotitalouksien korkean velkatason takia asuntomarkkinoiden riskejä on syytä seurata ja arvioida tarkasti. Myös kulutusluottojen määrän kasvu lisää tarvetta kuluttajasuojan parantamiseksi sekä positiivisen luottorekisterin perustamiseksi. Positiivisella luottorekisterillä tarkoitetaan tietokantaa, josta palvelun tarjoajat voisivat saada

nykyistä laajemmin luottotietoja luotonhakijoista. Tällä tavalla olisi mahdollista vähentää luottotappioiden määrää puuttamalla kestävämpään luotonottamiseen aikaisessa vaiheessa.

2.5. EU SUOSITTAA UUDISTUKSIA JA ASETTAA TAVOITTEITA

Euroopan Komissio julkaisee vuosittain maaraportin, jossa arvioidaan kunkin jäsenmaan taloudellista tilannetta, talouden näkymiä, aiempien vuosien suositusten toimeenpanoa ja jonka perusteella annetaan maakohtaisia suosituksia sekä seurataan aikaisempien suositusten toteutumista. Annetut maakohtaiset suositukset ovat Euroopan Komission virkamiesten näkemyksinä siitä, kuinka suomalaisen yhteiskunnan hyvinvointia olisi mahdollista lisätä ja siten ne on mahdollista tulkita myös suosituksiksi laajasti ymmärretyin kilpailukyvyyn parantamiseksi. Seuraavassa esitetään uusimmat Euroopan Neuvoston maakohtaiset suositukset Suomelle vuosille 2019 ja 2020 (Euroopan Komissio, 2019, s. 6):

1. Suomi varmistaa, että nettomääräisten julkisten perusmenojen nimellinen kasvu on enintään 1,9 prosenttia vuonna 2020, jolloin vuotuinen rakenteellinen sopeutus on 0,5 prosenttia suhteessa BKT:hen; parantaa sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannustehokkuutta ja yhdenvertaista saatavuutta;
2. parantaa kannustimia työn vastaanottamiseen ja kehittää osaamista ja aktiivista osallisuutta, muun muassa työttömille ja työmarkkinoiden ulkopuolella oleville suunnattujen hyvin integroitujen palvelujen avulla;
3. keskittyy investointeihin liittyvän talouspolitiikan tutkimukseen ja innovointiin, vähähiiliseen talouteen ja energiaan siirtymiseen ja kestävään liikenteeseen alueelliset erot huomioon ottaen;
4. vahvistaa kotitalouksien velkaantuneisuuden seurantaa ja perustaa luottorekisterijärjestelmän.

2.6. TYÖMARKKINOIDEN JOUSTAVUUSINDEKSI

Työmarkkinoiden joustavuusindeksi vertailee EU- ja OECD-maiden työmarkkinoita. Raportin tuottaa Lithuanian Free Market Institute (LFMI), joka analyysissään hyödyntää Maailmanpankin *Doing Business* -projektin aineistoa. Työmarkkinoiden riittävä joustavuus on erityisen tärkeää, koska joustava työmarkkina edistää i) työllisyyttä, ii) työvoiman liikkuvuutta, iii) pehmentää laskusuhdanteiden ja taantumien iskua, iv) tarjoaa työntekijöille, työnantajille terveitä kannustimia muuttuvassa taloudellisessa ympäristössä ja v) tukee yksittäisen maan kokonaiskilpailukykyä.

Indeksi mittaa työmarkkinoiden joustavuutta esimerkiksi WEF:iin tai IMD:iin verrattuna suhteellisen suoraviivaisesti kolmen osatekijän kautta: 1) työllistämisen, 2) työtuntien ja 3) irtisanomisen sääntöjen kautta. *Työllistämisen indikaattori* huomioi määräaikaisten työsopimusten käytön, minimipalkkatason sekä koeaikaan liittyviä tekijöitä. *Työtuntien*

indikaattori heijastaa työpäivien enimmäislukumäärää viikossa, ilta-, yö- tai ylityökorvauksia ja rajoituksia sekä palkallisten vapaiden kestoa. Viimeisenä *irtisanomisen sääntöjen* indikaattori sisältää tietoa irtisanomisen tavoista ja säätelystä.

Suomi sijoittuu työmarkkinoiden joustavuusindeksissä sijalle 32, kun vertailumaita on yhteensä 41. Ranska saa vertailussa huonoimmat pisteet, kun taas Tanskan joustoturvamalli (*engl. flexicity*) saa parhaat pisteet. Suomi jää muiden Pohjoismaiden vertailussa kaikissa osakategorioissa viimeiseksi paitsi irtisanomisen kustannukset -kategoriassa, jossa Ruotsi saa Suomea heikkomat pisteet. Tämä johtuu Ruotsin tiukemmasta sääntelystä irtisanomisaikojen suhteen.

TAULUKKO 7 POHJOISMAAT TYÖMARKKINOIDEN JOUSTAVUUSINDEKSISSÄ. TULOS ASTEIKOLLA 0-100.
Lähde: LFMI (2018).

	TYÖLLIS- TYMINEN	TYÖ- TUNNIT	IRTOSANOMIS- SÄÄNNÖT	IRTOSANOMISEN KUSTANNUKSET	KOKONAIS- SJOITUS (/41)
TANSKA	100	87,5	100	100	1
NORJA			-		16
RUOTSI	66,7	62,5	50	51,5	29
SUOMI	55,7	50	50	66	32

2.7. LUOTTOLUOKITTAJAT

Luottoluokittajat tarkastelevat Suomen taloudellista tilannetta erityisesti velan takaisinmaksukyvyn näkökulmasta. Julkisen talouden näkökulma onkin yksi hyvin relevantti osaan maan kokonaiskilpailukykyä. Tavalla tai toisella vastaava, yleensä luottoluokittajia suppeampi, indikaattori sisällytetäänkin kilpailukykyä arvioivien instituutioiden arvioihin.

2.7.1. FITCH RATINGS

Fitch on julkaissut luottoluokitusanalyysinsä viimeksi elokuussa 2019. Suomen luottoluokitus on Fitchin mukaan AA+ eli sama kuin esimerkiksi Itävallalla, kun taas esimerkiksi Ruotsilla ja Saksalla luokitus on asteen parempi, AAA.

Fitchin mukaan Suomeen **vahvuuksia** ovat poliittisten instituutioiden luotettavuus ja makrotaloudellinen vakaus. Julkisen talouden nettovarallisuus (tuolloin 52,4 prosenttia suhteessa BKT:een) on korkea suhteessa verrokkeihin, pitkälti kiitos eläkesektorin. Lisäksi asukaskohtaisen BKT:n mediaani on muiden AA:ksi arvioitujen maiden mediaania korkeampi, mutta 78 prosenttia suhteessa AAA-maiden mediaaniin.

Heikkouksia Suomella on Fitchin mukaan kolme. Ensinnä keskipitkän aikavälin potentiaalinen kasvu on matalaa (1,3%-1,5%); kasvunäkymän heikkouteen vaikuttaa toisaalta

ikäntyvä väestö ja toisaalta hieman euroaluetta heikompi tuottavuuskehitys. Toiseksi velkasuhteen odotetaan kehittyvän aiemmin ennustettua heikommin johtuen julkisen talouden tasapainottamisen hitaammasta vauhdista sekä ikäsidonnaisten menojen kasvusta. Julkisen talouden velka on sekä AA-maiden että AAA-maiden mediaanitasoja korkeammalla. Kolmanneksi Suomen vaihtotase oli 1,9 prosenttia alijäämäinen vuoden 2018 lopussa. Jälleen verrokkimaiden eli AA- tai AAA-maiden mediaaniarvot ovat selvästi ylijäämäisiä.

2.7.2. MOODY'S

Moody's:n huhtikuussa 2019 julkaisema raportti on kattava paketti Suomen vahvuuksista ja heikkouksista, jonka johtopäätöksiä myös heinäkuussa julkaistu Moody'sin väliarvio tukee. Suomen luottoluokitus on tasolla Aa1 eli samalla tasolla, kuin esimerkiksi Itävallalla. Sen sijaan mm. Ruotsi, Tanska ja Norja saavuttavat parhaan mahdollisen luottoluokituksen eli Aaa.

Suomen vahvuuksia ovat i) tietopohjainen talous, jossa ulkoinen kilpailukyky on parantunut viime aikoina, ii) päättäjien sitoutuneisuus finanssipoliittiseen konservatismiin ja rakenteellisiin uudistuksiin sekä iii) vakaa ja konsensushakuinen poliittinen järjestelmä höystettynä toimivilla instituutioilla.

Suomen haasteita puolestaan Moody'sin mukaan ovat i) taloudellisen ympäristön luominen, joka mahdollistaa korkeamman kasvupotentiaaliin, ii) julkinen talouden tasapainotus samalla, kun ikäsidonnaiset menot kasvavat ja iii) kotitalouksien negatiivinen säästämisaste ja korkea velkaantuneisuus.

Luottoluokituksen parantumiseen voisi johtaa rakenteellisten uudistusten odotettua nopeampi implementaatio ja sitä kautta velkasuhteen suotuisampi kehitysura. Toinen positiivinen vaihtoehto voisi olla kansantalouden parantunut sietokyky taloudellisille taantumille. Sen sijaan luottoluokituksen alenemiseen voisi johtaa rakenteellisten uudistusten viivästyminen tai vaikuttavuuden vähentyminen. Myös keskipitkän aikavälin taloudellisten olosuhteiden heikkeneminen yhdistettynä päättäjien haluttomuuteen tehdä parannuksia julkisen talouden tilanteeseen voisi johtaa luottoluokituksen alentamiseen.

2.7.3. STANDARD & POOR'S

Syyskuussa julkaistu S&P:n luottoluokitus on muiden luottoluokittajien kanssa samoilla linjoilla: tuloksena Suomelle toiseksi korkein luokitus AA+. S&P kritisoi Suomea Sote-uudistuksesta tai oikeammin sen puutteesta, koska alkuvuodesta kaatunut Sote-uudistus kiellii maan uudistumiskyvyn ongelmista. Ikäntyvän väestön sekä pienenevän työikäisen väestön takia uudistumiskykyä tarvitaan lähitulevaisuudessa.

3. KUSTANNUSKILPAILUKYKY OSANA KILPAILUKYVYN KOKONAISUUTTA

Kustannuskilpailukyky on osa laajempaa kilpailukyvyn käsitettä. Kilpailukyvyn voi jakaa kilpailukyvyn lyhyen aikavälin *kustannuskilpailukykyyn* sekä pitkän aikavälin *kasvukilpailukykyyn* mittareihin. Tämän analyysin toinen luku käsitteli etupäässä kasvukilpailukykyyn liittyviä kilpailukyvyn tekijöitä, kun taas käsillä oleva kolmas luku käsittelee lyhyen aikavälin kustannuskilpailukykyä.

Kustannuskilpailukyky on vaikutusiltaan kiistanalainen käsite, koska asiantuntijoiden arviot sen merkityksestä vaihtelevat. Kaldorin paradoksin mukaan (Kaldor, 1978) on epäselvää missä määrin kustannuskilpailukyvyn parantuminen vaikuttaa talouskasvuun, koska empiirisesti yhteys on vaikea yksiselitteisesti perustaa. On nimittäin olemassa ajanjaksoja ja maita, joiden kohdalla sekä talous on kasvanut että kustannuskilpailukyky heikentynyt samanaikaisesti.

Yritystasolla on selvää, että kustannuskilpailukyvyllä on merkitystä. On vaikeasti hyväksyttävä ajatus, että yksittäinen yritys voisi nostaa hintojaan (*ceteris paribus*) samanlaista tuotetta myyviä kilpailijoitaan korkeammalle tasolle ilman, että se vaikuttaisi myyntiin. Laajemmalla skaalalla kysymys kuuluu, että missä määrin kilpailijamaiden valuuttakurssi, funktionaalinen tulonjako, investointialttius tai muu taloudellinen toiminta muuttuisi kotimaan kohonneen kustannustason seurauksena.

Kysymys kustannuskilpailukyvyn kausaalista yhteydestä talouskasvuun on tavattoman vaikea, nimittäin makrotasolla kaikki vaikuttaa kaikkeen, eikä tällöin yksittäisen muuttujan vaikutusta muihin tekijöihin ole helppoa identifoida. Toisaalta ns. luonnollisten koasetelmien mikrotaloustieteellisissä tutkimuksissa taas tyypillisesti erittäin tärkeät yleisen tasapainon vaikutukset tai muutokset jäävät vähäiselle huomiolle. Kustannuskilpailukyvyn tutkimusta vaikeuttaa myös se, että usein muutos tapahtuu hitaasti, eikä siten esimerkiksi yksittäistä lainsäädännöllistä muutosta voi välttämättä käyttää identifioimaan vaikutusta. Nopeasti, shokinomaisesti vaikuttavien muutosten tapauksessa taas muutokset vaikeuttaa vaikutusten identifikaatiota.

Bahmaani-Oskooe ja Ratha (2004) tulee tutkimuskatsauksessaan tulokseen, ettei lyhyen aikavälin kauppataseen ja valuuttakurssin kehityksen välillä ole yksiselitteistä kaavaa, vaan tulokset ovat maakohtaisia. Ulkomaankaupan suhteen avoimen Suomen reaktio ulkoisen kilpailukyvyn muutoksiin on erilainen kuin vaikka ulkomaankaupan suhteen suljetumman Yhdysvaltojen. Nieminen (2016) argumentoi, ettei kustannuskilpailukyvyn ja kauppataseen välinen yhteys olisi Suomessa erityisen vahva. Sen sijaan Belke ja Dreger (2013) löytävät robustin tilastollisen yhteyden reaalisten yksikkötyökustannusten ja vaihtotaseen tasapainon välillä niin, että kustannuskilpailukyvyn heikentyminen johtaa vaihtotaseen alijäämään.

EKP (2012) käy läpi kirjallisuutta todeten, ettei hintojen vaikutuksesta vientikaupan määrään ole tutkimuksellista konsensusta ja evidenssi Euroopan maille on liian vähäistä; maiden välinen joustoestimaattien vaihtelu on suurta ja eri menetelmien välisten estimaattien vaihtelu vielä suurempaa. Tutkijat käyvät läpi joukon tutkimuksia⁵ todeten, että 10 prosentin kasvu vientihinnoissa johtaa 1-17 prosentin alenemaan kaupan määrässä. Suomen kohdalla Hervé (2001) arvio lyhyen aikavälin joustoksi 0,37 ja pitkällä aikavälillä 1,2 eli 10 prosentin kasvu vientihinnoissa johtaisi 4-12 prosentin alenemaan kaupan volyymissä.

Estimaattien vaihtelusta huolimatta yksi asia lienee selviö; jos kaikki muut asiat pidetään vakioituna, niin parempi kustannuskilpailukyky on kansantaloudelle enemmän eduksi kuin huonompi kustannuskilpailukyky. Tieteellinen debatti jatkuu edelleen vaikutuksen voimakkuudesta.

Kuinka kustannuskilpailukykyä tulisi mitata? Ei ole olemassa yhtä kilpailukyvyyn mittaria, joka sopisi kaikkiin tilanteisiin ja olosuhteisiin. Samanaikaisesti onkin syytä seurata useampia mittareita. Esimerkiksi Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etna raportoi ennusteessaan hintaindeksien lisäksi *vaihtosuhdekorjatut nimelliset ja reaaliset yksikkötyökustannukset* (Etna, 2019). Nimelliset (reaaliset) yksikkötyökustannukset saadaan jakamalla palkansaajakorvaukset kiinteähintaisella (käypähintaisella) bruttokansantuotteella.

Suomen Pankki puolestaan tarkastelee ensisijaisesti vaihtosuhdekorjattuja nimellisiä *yksikkötyökustannuksia, tehdasteollisuuden kannattavuutta, yksikkötyökustannuksia tehdasteollisuudelle välituotteita tuotavilla toimialoilla sekä työn hinnan suhteellisia muutoksia* (Kajanoja, 2018). Tarkastellaan seuraavassa lyhyesti edellä mainittujen mittareiden kehitystä.⁶

Kuviossa 3 esitetyt kustannuskilpailukykyindikaattorit kukin kertovat tiettyä näkökulmaa kustannuskilpailukyvyyn muutoksesta ajassa. Lisäksi jokaiseen kuvioon on piirretty viennin reaalin muutos edellisestä vuodesta.

Vaihtosuhdekorjatut yksikkötyökustannukset saadaan, kun jaetaan palkansaajakorvausten summa reaalisella eli tuonti- ja vientihinnot huomioivalla bruttoarvonlisäyksen määrällä. Mittaria kasvattavat työkustannusten nousu, työn tuottavuuden väheneminen ja ulkomaankaupan vaihtosuhteen heikkeneminen.

Työn hinta eli työkustannukset on mittarina suoraviivainen ja ymmärrettävä; se mittaa palkansaajakorvauksia suhteessa palkansaajien määrään yhteiseksi valuutaksi muutettuna. Tämä mittari on vuonna 2018 selvästi korkeammalla tasolla verrattuna 1990-luvun tilanteeseen.

5 Käsitellyt tutkimukset ovat Hervé (2001), NMCM (2010) ja Houthakker ja Magee (1969).
6 Erityiskiitos Suomen Pankin johtokunnan neuvonantaja Lauri Kajanojalle tilastoaineistosta.

Tehdasteollisuuden suhteelliset reaaliset yksikkötyökustannukset eli palkansaajakorvausten suhde bruttoarvonlisän nimelliseen arvoon on hyvä mittari nimenomaan avoimen sektorin kannattavuudesta, koska tehdasteollisuuden osuus Suomen koko viennistä on yli 80 prosenttia. Erityisesti finanssikriisin jälkeen viennin kehityksellä ja avoimen sektorin kannattavuudella on ollut selkeä käänteinen yhteys. Sama yhteys on myös teollisuudelle välituotteita tuottavien toimialojen yksikkötyökustannusten kehityksellä.

Taulukkoon 8 on raportoitu eri kustannuskilpailukykyymuuttujien ja ulkoista tasapainoa mittaavien muuttujien välinen korrelaatio. Se on merkittävä, mutta sen suuruus myös vaihtelee riippuen valitusta mittarista. Esimerkiksi työn hinnan korrelaatio nettoviennin BKT-suhteen kanssa on -0,61, mutta vaihtotaseen BKT-suhteen muutoksen kanssa "vain" -0,25.

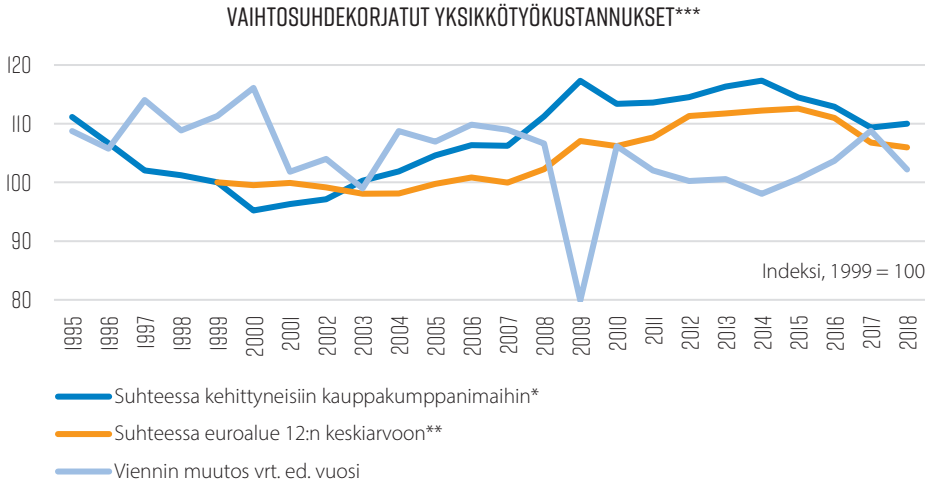
TAULUKKO 8 KUSTANNUSKILPAILUKYVYN INDIKAATTOREIDEN MUUTOKSEN KORRELAATIO VIENNIN JA VAIHTOTASEEN MUUTOKSEN KANSSA SUOMESSA (2000-2018).

Lähde: Suomen Pankki ja Ameco-tietokanta.

	VAIHTOSUHDE- KORJATUT YKSIKKÖTYÖ- KUSTANNUKSET	TYÖN HINTA KOKO TALOUDESSA	TEHDAS- TEOLLISUUDEN SUHTEELLISET REAALISET YKSIKKÖTYÖ- KUSTANNUKSET	YKSIKKÖTYÖ- KUSTANNUKSET TEOLLISUUDELLE VÄLITUOTTEITA TUOTTAVILLA TOIMIALOILLA
NETTOVIENNIN BKT-SUHTEEN MUUTOS	-49 %	-61 %	-32 %	-41 %
VAIHTOTASEEN BKT-SUHTEEN MUUTOS	-49 %	-25 %	-46 %	-44 %

KUVIO 3 KUSTANNUSKILPAILUKYKYINDIKAATTOREITA JA VIENNIN KEHITYS 1995-2018.

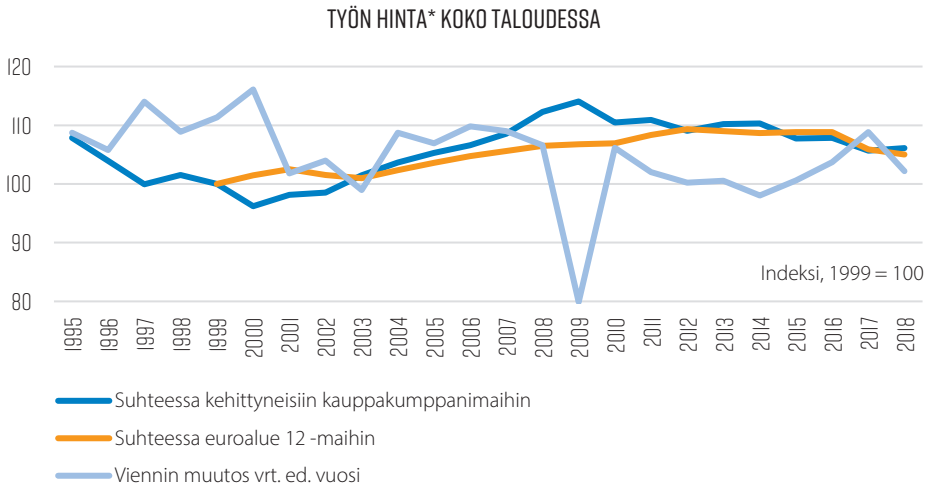
Lähde: Suomen Pankki ja Tilastokeskus.

*) 14 perinteistä teollisuusmaata Suomen kauppapainoilla, samassa valuutassa.

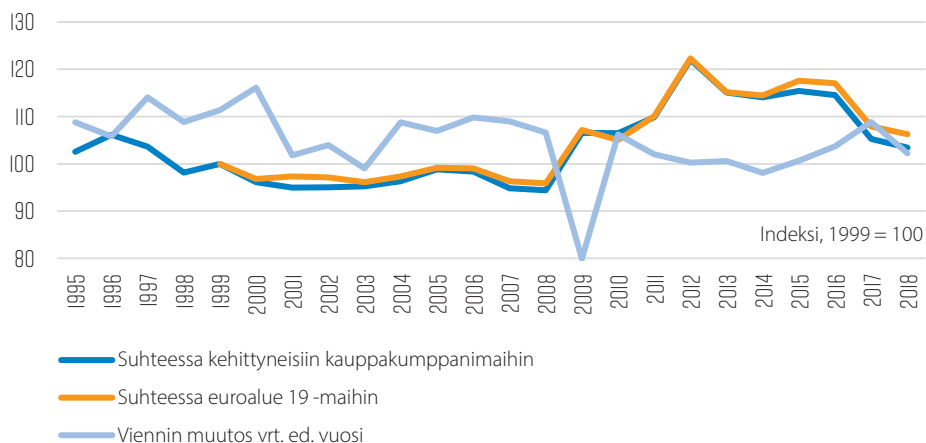
**) Euroalueen 12 ensimmäistä jäsenmaata.

***) Työkustannukset suhteessa kansantulon määrään, koko talous.

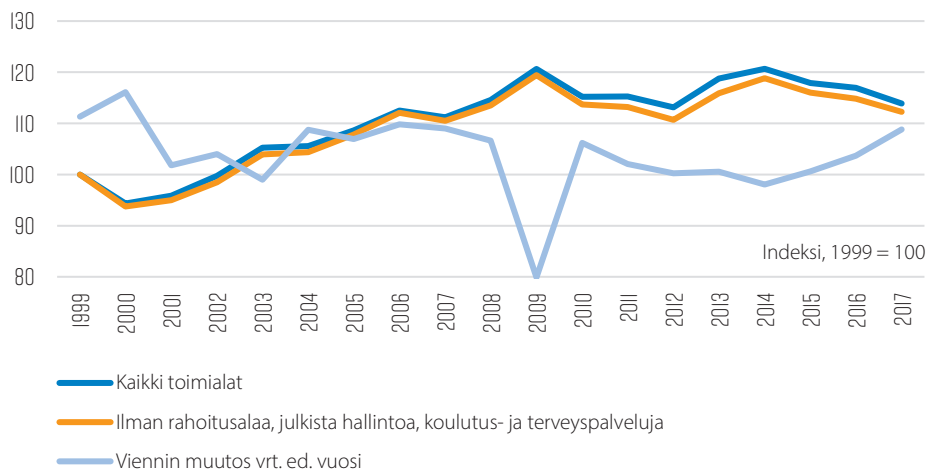

* Palkansaajakorvaukset palkansaajaa kohti.

TEHDASTEOLLISUUDEN SUHTEELLISET REAALISET YKSIKKÖTYÖKUSTANNUKSET

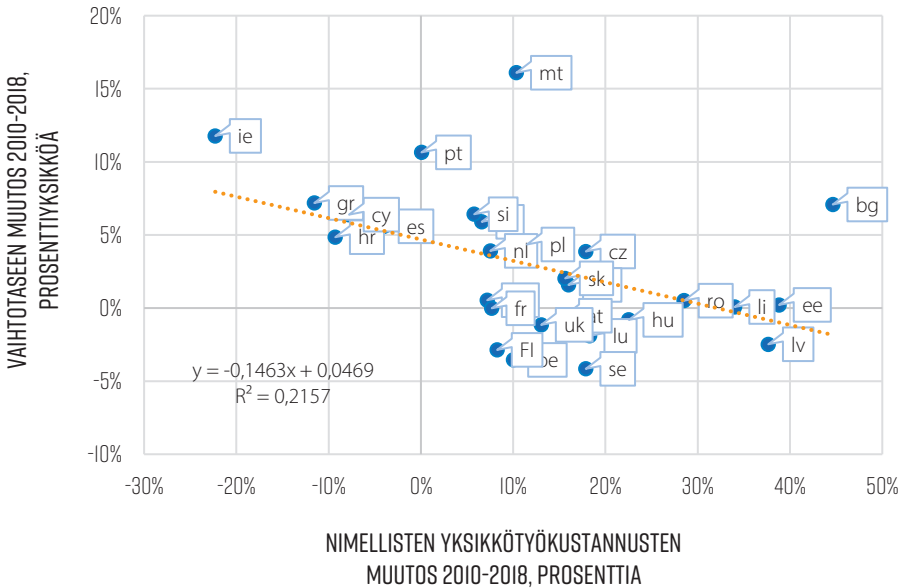
YKSIKKÖTYÖKUSTANNUKSET TEOLLISUDELLE VÄLITUOTTEITA TUOTTAVILLA TOIMIALOILLA*, SUOMI SUHTEESSA KAUPPAKUMPPANIMAIDEN KESKIJARVOON, SAMASSA VALUUTASSA

* Teollisuuden ulkopuoliset toimialat painotettuina niiden osuuksilla Suomen teollisuuden välituotekäytössä.

Edellä käsiteltiin ulkoisen tasapainon muutoksen ja kustannuskilpailukyvyyn yhteyttä ajassa Suomen osalta. Tarkastellaan vielä lopuksi kustannuskilpailukyvyyn ja maan ulkoisen tasapainon yhteyttä maiden välillä. Valitaan indikaattoriksi nimelliset yksikkötöykustannukset, koska sekä Etlä että Suomen Pankki kiinnittävät kyseiseen indikaattoriin erityistä huomiota. Kuvioon 4 on piirretty vaihtosuhdekorjattujen nimellisten yksikkötöykustannusten ja vaihtotaseen muutoksen välinen yhteys finanssikriisin jälkeen.

KUVIO 4 VAIHTOTASEEN JA NIMELLISTEN YKSIKÖTÖYKUSTANNUSTEN MUUTOS FINANSSEKRIISIN JÄLKEEN ERI MAISSA.
Lähde: AMECO.

Finanssikriisin jälkeen maissa, joissa nimelliset yksikkötöykustannukset ovat kasvaneet enemmän, on vaihtotase kehittynyt vähemmän positiivisesti. Kustannuskilpailukyvyyn ja vaihtotaseen välinen yhteys on ollut negatiivinen. Suomen yksikkötöykustannukset ovat kasvaneet kahdeksalla prosentilla, kun samalla ajanjaksolla vaihtotase on heikentynyt kolmella prosenttiyksiköllä. Kausaalista yhteyttä on vaikea perustaa, mutta suuri osa suomalaisista asiantuntijoista näyttää ajattelevan kustannuskilpailukyvyyn parantumisen esimerkiksi kilpailukykysovimuksen kautta vauhdittavan talouskasvua (ks. esim. Ekonomistikone (2018), Talouspolitiikan arviointineuvosto (2017), Kaitila ym. (2018) ja Kauhanen ja Lehmus (2019)).

4. YHTEENVETO

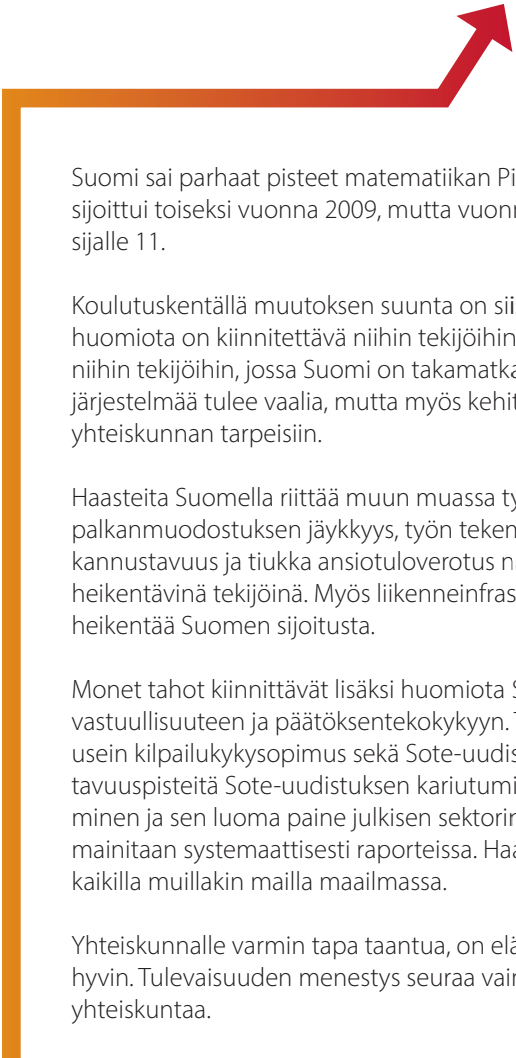
Välillä voi olla hyödyllistä astua askel kauemmas Suomen päivänpoliittisesta tilanteesta ja pohtia, kuinka riippumaton arvioitsija Suomen yhteiskunnan näkee. Eri organisaatioiden tekemiä analyysejä lukemalla voidaan oppia hyödyllisiä asioita Suomesta ja Suomen yhteiskuntajärjestelmän toiminnasta suhteessa muihin maihin. Juuri tästä on kyse kansainvälisten järjestöjen analyyseissä Suomesta – Suomen päivän politiikasta riippumattomasta asiantuntijatiedosta.

Tässä analyysissä käsiteltyjen organisaatioiden arvioista on mahdollista löytää yhteneväisyyksiä. Voidaan ajatella, että mitä useamman riippumattoman toimijan tullessa samaan lopputulokseen, tulee kansallisesti asian kiinnittää erityistä huomiota.

Mitä tekijöitä nousee esiin kansainvälisten organisaatioiden analyyseissä Suomesta? Rakenteellisten tekijöiden suhteen usein toistuu huomio siitä, että Suomen instituutiot ovat vahvoja, korruptio vähäistä ja julkinen sektori suhteellisen kestäväällä pohjalla. Pankkisektori nähdään toimivana ja tällä hetkellä vähäriskisenäkin.

Koulutussektori on ollut suorastaan suomalaisen yhteiskunnan kruununjalokivi – se on menestynyt ja menestyy poikkeuksellisen hyvin vertailuissa ja se huomioidaan usein erikseen positiivisessa valossa myös eri instituutioiden arvioissa. Inhimillinen pääoma onkin Suomen tärkein kilpailuvaltti.

Maat kuitenkin kehittyvät ja Suomenkin on juostava entistä kovempaa pysyäkseen paikallaan. OECD:n *Education at a glance* –raportti nostaa esiin, että Suomessa kolmannen asteen eli korkeakoulutettujen nuorten aikuisten osuus on OECD-keskiarvon alapuolella, perusasteen varassa olevien henkilöiden työllisyysaste on selvästi OECD-keskiarvoa matalampi ja lasten varhaiskasvatuksen osallistumisaste on merkittävästä resurssipanostuksista huolimatta matala. Toisesta näkökulmasta katsoen

Suomi sai parhaat pisteet matematiikan Pisa-testissä vuonna 2003, sijoittui toiseksi vuonna 2009, mutta vuonna 2015 Suomi oli tippunut jo sijalle 11.

Koulutuskentällä muutoksen suunta on siis huolestuttava. Yhtä lailla huomiota on kiinnitettävä niihin tekijöihin, joissa Suomi menestyy, kuin niihin tekijöihin, jossa Suomi on takamatkalla. Suomalaista koulutusjärjestelmää tulee vaalia, mutta myös kehittää vastaamaan muuttuvan yhteiskunnan tarpeisiin.

Haasteita Suomella riittää muun muassa työmarkkinoilla. Erityisesti palkanmuodostuksen jäykkyys, työn tekemisen tarpeettoman huono kannustavuus ja tiukka ansiotuloverotus nähdään usein kilpailukykyä heikentävinä tekijöinä. Myös liikenneinfrastruktuurin vajavainen rahoitus heikentää Suomen sijoitusta.

Monet tahot kiinnittävät lisäksi huomiota Suomen julkistaloudelliseen vastuullisuuteen ja päätöksentekokykyyn. Tässä kontekstissa mainitaan usein kilpailukykyopimus sekä Sote-uudistus. Suomi ei kerännyt uskotavuuspisteitä Sote-uudistuksen kariutumisesta. Myös väestön ikääntyminen ja sen luoma paine julkisen sektorin taloudelliseen kestävyYTEEN mainitaan systemaattisesti raporteissa. Haasteita Suomella riittää, kuten kaikilla muillakin mailla maailmassa.

Yhteiskunnalle varmin tapa taantua, on elää uskossa, että kaikki on hyvin. Tulevaisuuden menestys seuraa vain jatkuvasta halusta kehittää yhteiskuntaa.

Mauri Kotamäki

pääekonomisti
Keskuskauppakamari

 @Mau_And

VIITTEET

- Bahmaani-Oskooee, M. ja Ratha, A. (2004), *The J-Curve: a literature review*, Applied Economics, 2004, 36, 1377–1398.
- Belke, A. ja Dreger, C. (2013), *Current Account Imbalances in the Euro Area: Catching Up or Competitiveness?*, Discussion Papers of DIW Berlin 1106, DIW Berlin, German Institute for Economic Research.
- Ekonomistikone (2018) *Lähes puolet taloustieteilijöistä uskoo kiky-sopimuksen selvästi tukeneen Suomen talouskasvua*, Ekonomistikone 2018.
- EKP (2012), *Competitiveness and External Imbalances Within the Euro Area*, OCCASIONAL PAPER SERIES NO 139 / December 2012.
- Etlä (2019) *Suhdanne vuosikirja*, 2019:2.
- Euroopan Komissio (2019), *Neuvoston suositus*, Bryssel 5.6.2019.
- Fitch Ratings (2019), *Finland Full Rating Report*, February 2019.
- Hervé, K. (2001), *Estimations des élasticités du commerce extérieur sur l'ensemble des biens et services pour un panel de 17 pays*, Economie & prévision, pp. 19–36.
- Houthakker, H. and Magee, S. (1969), *Income and price elasticities in world trade*, *Review of Economics and Statistics*, Vol. 51, pp. 111–125.
- IMF (2019), *Finland*, IMF Country Report No. 19/7, January 2019.
- Institute for Management Development IMD (2019), *World Competitiveness Yearbook 2019*, Institute for Management Development.
- Kaitila, V. (2019), *Muistio IMD:n World Competitiveness Yearbook 2019 -julkaisusta*, Etlä.
- Kaitila, V., Kauhanen, A., Kuusi, T., Lehmus, M., Maliranta, M., ja Vihriälä, V. (2018), *Suomen kasvu – Menetetty vuosikymmen ja lähivuosien mahdollisuudet*, ETLA Raportti No 87.
- Kaldor, N. (1978), *The Effect of Devaluations on Trade in Manufactures*, in *Further Essays on Applied Economics*. London: Duckworth.
- Kauhanen, A. ja Lehmus, M. (2019) *Työaika, työllisyys ja kilpailukyky*, ETLA Raportit - Reports 92.
- Lithuanian Free Market Institute LFMI (2018), *Employment Flexibility Index 2019 - EU and OECD Countries*.
- Moody's (2019) *Annual credit analysis*, April 2019.
- Nieminen, M. (2016), *Kustannuskilpailukyky, vaihtotase ja palkkakoordinaatio*, Kansantaloudellinen aikakauskirja 4/2016.
- OECD (2016), *Back to Work: Finland: Improving the Re-employment Prospects of Displaced Workers*, Back to Work, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264264717-en>.
- OECD (2018) *OECD Economic Surveys: Finland 2018*, OECD Publishing, Paris.
- OECD (2019) *Economic Policy Reforms: Going for Growth Country Note*, Finland, <https://doi.org/10.1787/888933954876>.
- OECD (2001) *Education at a Glance: OECD Indicators Finland*, https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/EAG2019_CN_FIN.pdf
- S&P Global (2019) *RatingsDirect. Summary: Finland*, September 2019.
- Stevenson, B. ja Wolfers, J. (2008), *Economic Growth and Subjective Well-Being: Reassessing the Easterlin Paradox*, NBER Working Paper No. 14282.
- Talouspolitiikan arviointineuvosto (2017), *Economic Policy Council Report 2016*, ISBN 978-952-274-184-4 (PDF).
- World Economic Forum WEF (2019), *The Global Competitiveness Report 2019*, World Economic Forum.

**KESKUS-
KAUPPAKAMARI**

World Trade Center Helsinki,
Aleksanterinkatu 17, 00100 Helsinki
puh. 09 4242 6200

keskuskauppakamari@chamber.fi

 [@K3FIN](https://twitter.com/K3FIN)

kauppakamari.fi